College voor Toetsen en Examens

VAKINFORMATIE
STAATSEXAMEN 2027

VERSIE: 1 APRIL 2026

FRIESE TAAL EN CULTUUR VMBO GL-TL

STAATSEXAMENS VOORTGEZET ONDERWIJS

Inhoud

1. Inleidende opmerkingen 3
2. Examenprogramma 4
3. Centraal examen 4
4. College-examen 4
5. Berekening eindcijfer 6

BIJLAGE 1
BESCHRIJVING EXAMENSTOF 7

BIJLAGE 2
PRESENTATIE 8

BIJLAGE 3
VOORWAARDEN LIJST GELEZEN WERKEN 9

BIJLAGE 4
VOORBLAD 10

BIJLAGE 5
KEUZELIJST 11

De vakinformatie is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Het CvTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kun je contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

Je gaat het staatsexamen vo doen. Dit informatieblad is bedoeld om je goed te kunnen voorbereiden op dit examen. Het examen bestaat uit verschillende onderdelen. Bij een aantal vakken moet je van tevoren iets maken en inleveren. Lees deze vakinformatie goed door en zorg dat je alles op tijd hebt geleerd en, zo nodig, gemaakt en ingeleverd.

Veel succes met je examen!

1. Inleidende opmerkingen

- Het staatsexamen Friese taal vmbo GL-TL bestaat uit een centraal examen (paragraaf 3) en een college-examen (paragraaf 4).
- Je lijst gelezen werken moet je vóór 1 april 2027 opsturen (zie Bijlagen 3, 4 en 5).
- Voor het mondeling college-examen moet je thuis of op school een presentatie in het Fries voorbereiden en hiervoor een poster meebrengen naar het examen.
- In het document 'Toegestane hulpmiddelen' (onder 'Vakinformatie voor het staatsexamen' op de site van DUO) staat vermeld welke hulpmiddelen je zelf voor het examen moet meenemen.
- Je kunt je voorbereiden met behulp van een lesmethode.
- Oefenmateriaal voor de college-examens staat op Oefenen voor het staatsexamen vo. Op Examenblad.nl staat bij Veelgestelde vragen onder het kopje 'Voorbereiding' waar je oefenmateriaal voor de centrale examens kunt vinden.

2. Examenprogramma

In Bijlage 1 staat een beschrijving van de examenstof.
In onderstaande tabel geeft een 'ja' aan in welk examen de vaardigheden en kennis getoetst worden.

Tabel 1 verdeling van de vaardigheden en kennis over de verschillende examens

exameneenheden	centraal examen	schriftelijk college-examen	mondeling college-examen
basisvaardigheden	nee	nee	ja
leervaardigheden in het Fries	ja	ja	ja
leesvaardigheid	ja	nee	nee
luister- en kijkvaardigheid	nee	nee	ja
spreek- en gespreksvaardigheid	nee	nee	ja
schrijfvaardigheid	nee	ja	nee
fictie	nee	nee	ja
verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	nee	nee	ja
vaardigheden in samenhang	nee	ja	ja

3. Centraal examen

Het centraal examen Fries vmbo gl-tl is een schriftelijk examen en gaat over de exameneenheden die vermeld staan in 2 Examenprogramma en Bijlage 1. Je krijgt teksten te lezen waarover je vragen moet beantwoorden. Er zijn meerkeuzevragen en open vragen.

Opdracht: schriftelijk beantwoorden van vragen over teksten
Tijdsduur: 120 minuten

4. College-examen

4.1 SCHRIFTELIJK COLLEGE-EXAMEN

Het schriftelijk college-examen toetst schrijfvaardigheid (zie 2 Examenprogramma en Bijlage 1).
Voorbeelden van opdrachten in dit onderdeel zijn: het schrijven van een eenvoudige persoonlijke e-mail, een blogbijdrage, eenvoudige notities en boodschappen of het invullen van een formulier.

Opdracht: schrijven van een tekst
Tijdsduur: 90 minuten
Deelcijfer: a

4.2 MONDELING COLLEGE-EXAMEN

Tijdsduur: 25 minuten
Deelcijfer: b + c

In het mondeling college-examen worden spreekvaardigheid (presentatie), gespreksvaardigheid, luister- en kijkvaardigheid en fictie getoetst, zie 2 Examenprogramma en Bijlage 1. Dit examen bestaat uit drie onderdelen: een presentatie, een gesprek over een casus en een gesprek over de gelezen werken (fictie).

Voor de presentatie en het gesprek over de casus krijg je samen deelcijfer b, en voor de bespreking van de gelezen werken (fictie) krijg je deelcijfer c.

Op de site van DUO staan onder het kopje 'Wat zijn staatsexamens?' informatiefilmpjes waarin getoond wordt hoe een mondeling college-examen verloopt.

Voorbereiding casus

Voorafgaand aan het mondeling college-examen krijg je 20 minuten tijd om je gesprek voor te bereiden aan de hand van een casus (een tekst en/of afbeelding) die je in het voorbereidingslokaal ontvangt. Onderwerpen van casussen zijn bijvoorbeeld: praktische zaken uit het dagelijks leven, actuele zaken of een beroep. Je mag aantekeningen maken. Deze aantekeningen mag je bij het gesprek als hulpmiddel gebruiken.

Presentatie (eerste deel van deelcijfer b)

Het mondeling college-examen begint met jouw presentatie in het Fries over een van tevoren (thuis of op school) voorbereid onderwerp. Je maakt hierbij gebruik van een door jou gemaakte poster. Dit onderdeel duurt maximaal 5 minuten. In Bijlage 1 staat meer informatie over de presentatie.

Gesprek naar aanleiding van de casus (tweede deel van deelcijfer b)

Daarna voer je een gesprek in het Fries (10 minuten) over de casus die bestudeerd is in het voorbereidingslokaal. Kennis van land en samenleving kan hierbij ter sprake komen. Er wordt van je verwacht dat je de gestelde vragen begrijpt, daarop reageert en actief deelneemt aan het gesprek.

De examinatoren kunnen je vragen om een stukje tekst voor te lezen: de uitspraak kan dan worden betrokken bij de beoordeling van gespreksvaardigheid.

Het onderdeel luistervaardigheid wordt beoordeeld tijdens het gesprek.

Bespreking fictie

In het derde deel van het mondeling college-examen wordt jouw kennis van de gelezen werken getoetst aan de hand van de ingestuurde lijst met gelezen werken. In Bijlage 3 staan de voorwaarden waaraan deze lijst moet voldoen. De bespreking duurt 10 minuten. Bij dit deel van het examen mag je kiezen of je het gesprek in het Fries of in het Nederlands wilt doen. Als je kiest voor afname in het Fries, worden de vragen in het Fries gesteld en moeten alle antwoorden ook in het Fries gegeven worden**.** Wanneer gekozen wordt voor afname in de Nederlandse taal wordt ook onderzocht of relevante kernbegrippen/ sleutelwoorden in het Fries bekend zijn. De nadruk bij de gelezen werken ligt op het navertellen van de inhoud van de boeken en artikelen. Verder kan ter sprake komen: genre, thema, plaats, ruimte en tijd, de verhaallijn, personen, eigen mening.

Tabel 2 overzicht van het mondeling college-examen

opdracht	taal	tijdsduur	deelcijfer
bestuderen van de casus in het voorbereidingslokaal		20 minuten	geen
presentatie	Fries	5 minuten	deelcijfer b (eerste deel)
gesprek naar aanleiding van de casus	Fries	10 minuten	deelcijfer b (tweede deel)
bespreking gelezen werken (fictie)	Fries of Nederlands	10 minuten	deelcijfer c

5. Berekening eindcijfer

Het eindcijfer is het gemiddelde te nemen van het cijfer voor het centraal examen en het cijfer voor het college-examen. Eindcijfer: (cijfer centraal examen + cijfer college-examen) gedeeld door 2, afgerond op een heel getal.

Het cijfer voor het college-examen wordt berekend door de deelcijfers te vermenigvuldigen met de bijbehorende wegingsfactor en de resultaten bij elkaar op te tellen en de uitkomst vervolgens af te ronden op 1 decimaal.

- deelcijfer a heeft wegingsfactor 0,4
- deelcijfer b heeft wegingsfactor 0,3
- deelcijfer c heeft wegingsfactor 0,3

Cijfer college-examen: (0,4 keer deelcijfer a + 0,3 keer deelcijfer b + 0,3 keer deelcijfer c), afgerond op 1 decimaal.

BIJLAGE 1
BESCHRIJVING EXAMENSTOF

Leesvaardigheid

Bij het lezen van een tekst in het Fries kun je:
- aangeven wat voor een tekst het is;
- relevante informatie opzoeken;
- de belangrijkste informatie eruit halen;
- aangeven hoe de tekst is opgebouwd;
- verbanden tussen teksten of tekstdelen aangeven en conclusies trekken;
- details begrijpen;
- kennis van land en samenleving gebruiken om teksten te begrijpen;
- strategieën gebruiken om een onbekende formulering te begrijpen;
- de bedoeling, de opvatting of het gevoel van de auteur begrijpen.

Luister- en kijkvaardigheid

Tijdens een gesprek in het Fries kun je:
- vragen begrijpen die gesteld worden;
- informatie begrijpen die gegeven wordt;
- strategieën toepassen om je gesprekspartner (beter) te begrijpen;
- conclusies trekken met betrekking tot bedoelingen, opvattingen en gevoelens van je gesprekspartner;
- anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van het gesprek;
- strategieën gebruiken om een onbekende formulering te begrijpen;
- de woorden van je gesprekspartner gebruiken in jouw reacties;

Gespreksvaardigheid

Tijdens een gesprek in het Fries kun je:
- adequaat reageren;
- informatie vragen en geven;
- je mening en gevoelens uiten, en argumenten formuleren;
- zaken, personen en situaties beschrijven;
- strategieën toepassen om het gesprek gaande te houden;
- je taalgebruik, toon en houding aanpassen aan je gesprekspartner en het doel van de communicatie;
- strategieën gebruiken om een formulering te vinden voor woorden of uitdrukkingen die je niet kent.

Spreekvaardigheid (presentatie)

Je kunt mondeling in het Fries:
- informatie die je verzameld hebt, presenteren en daarbij rekening houden met doel en publiek;
- zaken, personen en situaties beschrijven;
- standpunten en argumenten verwoorden.

Schrijfvaardigheid

Je kunt schriftelijk in het Fries:
- adequaat communiceren met andere doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en geven;
- je mening en gevoelens uiten en vragen naar die van anderen;
- zaken, personen en situaties beschrijven;
- standpunten en argumenten formuleren;
- informatie gebruiken uit gegeven bronnen;
- adequaat informatie uit een woordenboek gebruiken.

Fictie

- verschillende soorten fictiewerken herkennen;
- de situatie en het denken en handelen van de
- personages in het fictiewerk beschrijven;
- de relatie tussen het fictiewerk en de werkelijkheid;
- toelichten kenmerken van fictie in het fictiewerk aanwijzen;
- relevante achtergrondinformatie verzamelen en selecteren;
- een persoonlijke reactie geven op een fictiewerk en deze toelichten met voorbeelden uit het werk.

Een uitgebreide beschrijving van de examenstof is te vinden op Examenblad.nl in de syllabus Friese taal en cultuur vmbo 2027

Het beheersingsniveau voor de examenonderdelen Fries vmbo GL-TL moet passen bij het niveau voor GL-TL. Dit is ter beoordeling van de examinator.

BIJLAGE 2
PRESENTATIE

Het mondeling college-examen begint met jouw poster-presentatie. Je houdt de presentatie in het Fries. Na afloop kan de examinator enkele vragen over jouw onderwerp stellen. De presentatie met eventuele vragen zal maximaal 5 minuten duren (4 minuten presenteren en 1 minuut vragen).

Onderwerp

Je bent vrij in de keuze van het onderwerp. Je kunt bijvoorbeeld jezelf presenteren (studie, hobby, toekomstplannen, familie...), maar ook kiezen voor een presentatie over een onderwerp waarin je geïnteresseerd bent (een sport, een muzikant, een stad...).

Poster

Minimaal A3-formaat.

Op de poster staan een titel, illustraties en weinig tekst (maximaal 10 trefwoorden). Je mag geen powerpoint-presentatie gebruiken.

Er is een uitzondering voor vso-leerlingen. Zij mogen voor de presentatie bij de moderne vreemde talen wél gebruik maken van een digitale presentatiemethode. Er mag slechts één dia (slide) worden getoond, vergelijkbaar met een papieren poster. Voorwaarde is dat de school de beschikking heeft over voldoende middelen om dit te faciliteren.

Presentatie

Je houdt de presentatie aan de hand van de poster. Je mag geen aantekeningen gebruiken.

Beoordeling

De presentatie wordt beoordeeld op inhoud, taalgebruik, de beantwoording van eventuele vragen en algemene presentatievaardigheden.

BIJLAGE 3
VOORWAARDEN LIJST GELEZEN WERKEN

Je mag uitsluitend boeken kiezen die op de bijgevoegde keuzelijst staan.

Samenstellen

- drie boeken uit de keuzelijst én
- één songtekst of gedicht naar keuze én
- twee artikelen naar keuze; een artikel uit een krant, tijdschrift of website moet tussen 300 en 1000 woorden bevatten.
- de taal van de werken moet oorspronkelijk Fries zijn: geen boek, songtekst, gedicht of artikel dat vanuit een andere taal naar het Fries is vertaald.

Hoe stel je de lijst gelezen werken op?

Van de drie gekozen boeken uit de keuzelijst vermeld je:
- de schrijver
- de titel
- het jaar van eerste publicatie
- het aantal bladzijden

Van een songtekst of het gedicht vermeld je:
- de schrijver / componist
- de titel
- de uitvoerende artiest

Van de twee artikelen vermeld je:
- de schrijver
- de titel
- de naam van de krant, tijdschrift of website
- de datum van publicatie

Gebruik het voorblad voor het noteren van jouw gegevens. Je moet de twee artikelen en de songtekst of het gedicht zelf op papier en in tweevoud meebrengen naar het examen (één voor de examinator en één voor jezelf).

Opsturen lijst gelezen werken

Je stuurt *op papier in tweevoud* vóór 1 april 2027:
- het voorblad
- de lijst met gelezen werken

naar:
DUO staatsexamens vo
Postbus 30158
9700 LK Groningen

Neem contact op met Examendiensten van DUO als je na drie weken nog geen ontvangstbevestiging hebt ontvangen. Als je geen lijst van gelezen werken hebt opgestuurd, ontvang je geen oproep voor het mondeling college-examen van dit vak.

Bovenstaande regeling geldt alleen voor reguliere staatsexamenkandidaten. Kandidaten uit het vso sturen de lijst niet op, maar hebben die wel op school klaarliggen, uiterlijk op 1 april.

Je mag, nadat je de lijst al hebt opgestuurd, één titel vervangen door een andere titel. Voorwaarde is wel, dat je de gewijzigde lijst op de dag van het examen uiterlijk om 9.30 uur in tweevoud inlevert bij het secretariaat. Wie geen gewijzigde lijsten inlevert wordt geëxamineerd aan de hand van de lijst die hij vóór 1 april heeft ingestuurd.

BIJLAGE 4
VOORBLAD

Literatuurdossier

Friese taal

staatsexamen vmbo gl/tl

(inzenden vóór 1 april 2027)

PERSOONSGEGEVENS

VOORNAAM EN ACHTERNAAM:

EXAMEN DIENST (ED)-NUMMER:

BIJLAGE 5
KEUZELIJST

Boeken die op deze lijst (2027) niet voorkomen, maar wel op de lijst van 2026 stonden, zijn ook toegestaan. Dit is een tegemoetkoming aan kandidaten die in het voor-examenjaar zijn begonnen met lezen.

A. Proza

Tabel 3: Titels uit 'Lezen voor de lijst'

Schrijver	Titel
Bloem, I.E.	It neidiel fan 'e twivel
Bloem, I.E.	De freon
Brouwer, Abe	De gouden swipe
Cazemier, Caja	Foarstelling
Ferhalebondel	Dy iene foto
Grypstra, Ate	It beest fan De Westereen
Grypstra, Ate	Krús fan de Hollanner
Jong, Ferdinand de	Mienskiplike dealer
Jong, Ferdinand de	De lêste trúk
Jong, Hanneke	Salsafamke
Kingma, Bart	Sex to the Max
Leest, Reinder R.R. van der	Cap Súd
Mulder, Tiny	Tin iis
Peanstra, Auck	Skamte
Scheltema, Freddy	De keet fan Annawâld
Schoorstra, Willem	Rosmos
Talsma, Hilde	Brekber
Velde, Rink van de	Feroaring fan lucht
Vries, Sietse de	Bak
Vries, Sietse de	Hierbak
Scheltema, Freddy	Op it tsjerkhôf en oare brike ferhalen
Spoelstra, Janneke	De parallaks
Vries, Sietse de	Covidwiksel
Terpstra, Anita	Hiltsje yn Pella
Ferhalebondel	Lêze, blinder-Tsien koarte ferhalen fan skriuwers fan no

B. Poëzie

Elk jaar geeft Cedin (Sintrum Meartaligens) de bundel ‘Fersefariaasje’ uit. Daarin staan per uitgave een aantal gedichten geschikt voor eindexamenleerlingen van het Voortgezet Onderwijs. Deze gedichten vind je op de website https://www.ferstival.frl onder ‘toppers’.

Gedichten kunnen ook gekozen worden uit:
- ‘Dit is it gedicht/Dit is het gedicht’, Elske Kampen, 2012
- ‘Lokaal 13’, Baukje Wytsma, 2000

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Het College voor Toetsen en Examens is namens de overheid verantwoordelijk voor de kwaliteit en het niveau van de centrale examens en toetsen in Nederland. Het heeft verschillende examens en toetsen onder zijn hoede.

cvte.nl

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

Toetsen primair onderwijs: doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen. Vergelijkbaarheid van doorstroomtoetsresultaten en kwaliteitsbewaking van doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen.
Cvtetoetsenpo.nl

Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo.
Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs.
Examenblad.nl

Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen.
Staatsexamensvo.nl

Centrale examens middelbaar beroepsonderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma.
Examenbladmbo.nl

Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding.
Staatsexamensnt2.nl